

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Вучэбна-метадычнае аб'яднанне па гуманітарнай адукацыі

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Першы намеснік Міністра
адукацыі Рэспублікі Беларусь

_____ А. Г. Бахановіч

«_____» _____ 2024 г.

Рэгістрацыйны № _____ / пр.

СТЫЛІСТЫКА

**Прыкладная вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне
для спецыяльнасці
6-05-0321-01 Журналістыка**

УЗГОДНЕНА

Начальнік інфармацыйна-
аналітычнага ўпраўлення
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

_____ Н. П. Бельская

«_____» _____ 2024 г.

УЗГОДНЕНА

Начальнік Галоўнага ўпраўлення
прафесійнай адукацыі
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь

_____ С. М. Пішчоў

«_____» _____ 2024 г.

УЗГОДНЕНА

Старшыня
Вучэбна-метадычнага аб'яднання
па гуманітарнай адукацыі

_____ А.Г. Прахарэнка

«_____» _____ 2024 г.

УЗГОДНЕНА

Прарэктар па навукова-метадычнай
работе Дзяржаўнай установы
адукацыі «Рэспубліканскі інстытут
вышэйшай школы»

_____ І. У. Цітовіч

«_____» _____ 2024 г.

Эксперт-нормакантралёр

_____ 2024 г.

Мінск 2024

СКЛАДАЛЬНІКІ:

А.Р. Хромчанка, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры медыялінгвістыкі і рэдагавання Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, дацэнт;
Л.Г. Шасцярнёва, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры медыялінгвістыкі і рэдагавання Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Кафедра мовазнаўства і лінгвадыдактыкі Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка;

І.У. Кандрацэня, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела беларуска-рускіх моўных сувязей філіяла «Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа» Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.

**РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ Ё ЯКАСЦІ ПРЫКЛАДНАЙ
ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМА**

Кафедрай медыялінгвістыкі і рэдагавання факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта
(пратакол № 12 ад 23 мая 2024 г.);

Навукова-метадычным саветам па журналістыцы Вучэбна-метадычнага аб'яднання па гуманітарнай адукацыі
(пратакол № 5 ад 18 чэрвеня 2024 г.);

Навукова-метадычным саветам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта
(пратакол № ад 2024 г.).

Адказны за рэдакцыю: А. Р. Хромчанка

Адказны за выпуск: А. Р. Хромчанка

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Прыкладная вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне «Стылістыка» распрацавана для ўстаноў вышэйшай адукацыі Рэспублікі Беларусь у адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарту АСВА 6-05-0321-01-2023 і на падставе прыкладнага вучэбнага плана спецыяльнасці 6-05-0321-01 Журналістыка.

Стылістыка як вучэбная дысцыпліна вывучаецца ў функцыянальным аспекце на аснове дасягненняў сучаснай лінгвістычнай навукі. Акцэнтуюцца ўвага на стылістычнай дыферэнцыяцыі моўных сродкаў, асаблівасцях розных стыляў, перадусім публіцыстычнага і мастацкага, на выяўленчых сродках мовы, моўных нормах і прычынах адхілення ад іх. Вывучэнне стылістыкі дае магчымасць устанавіць аптымальнае выкарыстанне маўленчых сродкаў у залежнасці ад сэнсу выказвання, яго агульнай стылістычнай афарбоўкі і жанравых асаблівасцей, дасканала зразумець лінгвістычную арганізацыю тэксту, сфарміраваць свядомае стаўленне да культуры маўлення.

Вывучэнне стылістыкі – адзін з найважнейшых складнікаў агульнамоўнай падрыхтоўкі журналіста. Выпускнік павінен добра разумець стылістычныя асаблівасці моўных адзінак, ведаць сферы і сітуацыі, у якіх яны могуць ужывацца, умець выкарыстоўваць атрыманыя веды падчас стварэння ўласных публіцыстычных тэкстаў.

Стылістыка з'яўляецца перадумовай для далейшага паглыблення ведаў студэнта ў галіне стварэння тэкстаў масавай камунікацыі, агульнафілалагічнай падрыхтоўкі спецыяліста і працягвае дысцыпліны «Мова сродкаў масавай камунікацыі» пераносзячы вывучэнне моўных з'яў на камунікатыўна-прагматычную аснову.

Мэта вучэбнай дысцыпліны «Стылістыка» – забяспечыць атрыманне і засваенне студэнтамі фундаментальных ведаў у галіне стылявых разнавіднасцяў мовы і моўных сродкаў для камунікатыўных патрэб журналіста.

Задачы вучэбнай дысцыпліны:

- авалоданне студэнтамі тэарэтычнымі асновамі ведаў для вырашэння тэарэтычных і практычных задач;
- фарміраванне ў студэнтаў навыкаў выкарыстання сістэмнага ўяўлення пра функцыянаванне мовы ў яе стылявых разнавіднасцях, пра магчымасці ўжывання розных моўных сродкаў для максімальна поўнага здавальнення камунікатыўных патрэб журналіста як аўтара;
- авалоданне студэнтамі міждысцыплінарным падыходам для вырашэння пытанняў мовы ў яе функцыянальна-стылявых разнавіднасцях;
- засваенне студэнтамі лексіка-фразеалагічных і граматычных адзінак, іх функцыянальна-экспрэсіўных магчымасцей для выкарыстання ў рамках кантэксту і цэлага тэксту;
- набывцё студэнтамі пэўных практычных навыкаў у галіне стварэння тэкстаў рознай жанравай прыналежнасці;

У выніку засваення вучэбнай дысцыпліны «Стылістыка» выпускнік установы вышэйшай адукацыі павінен набыць наступныя ўніверсальныя і базавыя прафесійныя кампетэнцыі:

Праяўляць ініцыятыву і адаптавацца да зменаў у прафесійнай дзейнасці;

Ствараць запатрабаваныя грамадствам і індустрыяй медыятэксты ў адпаведнасці з нормамі беларускай, рускай і замежнай моў.

У выніку засваення вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен:

ведаць:

- функцыянальна-стылістычныя разнавіднасці сучаснай літаратурнай мовы і стылістычныя нормы;

- прынцыпы функцыянальнага і экспрэсіўнага выкарыстання лексічных, лексіка-фразеалагічных і марфалагічных адзінак у межах кантэксту і цэлага тэксту;

- прыёмы стылістычнага выкарыстання сінтаксічных сродкаў мовы;

- асаблівасці стварэння тэкстаў рознай жанравай прыналежнасці;

умець:

- правільна тлумачыць семантычны змест і стылістычную інфармацыю, заключаную ў лексічных і марфалагічных формах, сінтаксічных адзінках;

- выконваць матываваны выбар стылістычных адзінак і форм у залежнасці ад умоў кантэксту;

- арыентавацца ў сістэме функцыянальных стыляў сучаснай літаратурнай мовы;

- выяўляць заканамернасці стварэння тэкстаў рознай жанравай характарыстыкі;

валодаць:

- метадыкай стылістычнага аналізу тэкстаў рознай жанравай прыналежнасці;

- спосабамі і прыёмамі выяўлення ў тэкстах стылістычна маркіраваных моўных адзінак;

- навыкамі замены стылістычна маркіраваных моўных адзінак на нейтральныя ў вербальнай практыцы.

У рамках адукацыйнага працэсу па дадзенай вучэбнай дысцыпліне студэнт павінен набыць не толькі тэарэтычныя і практычныя веды, уменні і навыкі па спецыяльнасці, але і развіць свой каштоўнасна-асобасны, духоўны патэнцыял, сфарміраваць якасці патрыёта і грамадзяніна, гатовага да актыўнага ўдзелу ў эканамічнай, вытворчай, сацыяльна-культурнага і грамадскага жыцця краіны.

У адпаведнасці з адукацыйным стандартам па спецыяльнасці 6-03-0321-01 Журналістыка на вывучэнне дысцыпліны дысцыпліны «Стылістыка» адведзена 126 гадзін, з іх 72 гадзіны аўдыторныя. Прыкладнае размеркаванне па відах заняткаў: лекцыі – 12 гадзін, практычныя заняткі – 60 гадзін.

Форма прамежкавай атэстацыі – экзамен.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ п/п	Найменне раздзелаў і тэм	Аўдыторныя заняткі (гадзіны)		
		Усяго гадзін	Лекцыйныя	Практычныя
1	Стылістыка як філалагічная дысцыпліна. Прадмет і задачы стылістыкі. Стылістыка мовы, стылістыка маўлення і стылістыка мастацкай літаратуры	6	2	4
2	Лексічная і фразеалагічная стылістыка	6	2	4
3	Марфалагічная стылістыка. Асаблівасці ўжывання марфалагічных форм розных стыляў маўлення	8	2	6
4	Сінтаксічная стылістыка. Стылістычныя рэсурсы сінтаксісу. Асаблівасці сінтаксісу розных стыляў маўлення	12	2	10
5	Стылістыка тэксту. Канстытутыўныя прыметы тэксту. Суадносіны “мова – маўленне – тэкст”. Структура тэксту. Асноўныя адзінкі тэксту	18	2	16
6	Функцыянальная стылістыка. Прынцыпы класіфікацыі функцыянальных стыляў. Стылі літаратурнай мовы	22	2	20
	Усяго	72	12	60

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Тэма 1. Стылістыка як філалагічная дысцыпліна. Прадмет і задачы стылістыкі. Стылістыка мовы, стылістыка маўлення і стылістыка мастацкай літаратуры

Стылістыка як філалагічная дысцыпліна. Прадмет і задачы стылістыкі. З гісторыі стылістычнай навукі. Пытанні стылістыкі ў айчынай філалогіі. Сучасны стан стылістыкі як лінгвістычнай дысцыпліны. Функцыянаванне моўных і маўленчых сродкаў як галоўны аспект вывучэння стылістыкі. Паняцце аб стылістыцы мовы, стылістыцы маўлення і стылістыцы мастацкай літаратуры.

Размежаванне мовы і маўлення. Структура і класіфікацыя маўленчых актаў. Віды выказванняў, іх інтэрпрэтацыя. Сацыяльныя і сацыяльна-псіхалагічныя функцыі маўленчых зносін пры дапамозе СМІ.

Стылістыка як навуковая і прыкладная дысцыпліна, якая вывучае: а) функцыянаванне слоў, словазлучэнняў, сказаў, абзацаў, праявічых строф (складаных сінтаксічных цэлых) і цэлых завершаных тэкстаў; б) функцыянальныя стылі, якія складаюць стылістычную структуру літаратурнай мовы; в) маўленне як увасабленне мовы, яго структура, тыпы і віды, маўленчыя адзінкі і жанравыя формы; г) ацэньвае моўныя варыянты; д) вызначае найбольш мэтазгоднае выкарыстанне сродкаў мовы ў адпаведнасці са зместам тэксту, яго жанрам і прызначэннем.

Стылістыка і сумежныя дысцыпліны: сучасная беларуская і руская мовы, функцыянальная стылістыка, лінгвістыка тэксту, рэдагаванне, дыскур СМІ, медыярыторыка, тэорыя тэксту.

Паняцце нормы як адно з важнейшых у стылістыцы маўлення. Абавязковасць моўных нормаў. Норма моўная і функцыянальна-стылёвая. Варыятыўнасць нормы. Парушэнне нормы як стылістычная памылка і свядомае адхіленне ад нормы як стылістычны прыём.

Тэрміны «культура мовы» і «культура маўлення».

Тэма 2. Лексічная і фразеалагічная стылістыка

Лексічнае і граматычнае значэнні слова. Прадметна-лагічнае (тэрміналагічнае) і асацыятыўнае значэнне слова. Слова і кантэкст. Аб'ём і змест паняцця, выражанага словам. Дакладнасць словаўжывання. Шматзначнасць слова. Прамое і пераноснае значэнні слова. Тропы. Метафара. Эпітэт. Параўнанне. Метанімія. Гіпербала і літота.

Сінонімы як сродак удакладнення паняцця. Скрытае і адкрытае выкарыстанне сінонімаў. Ідэаграфічныя і стылістычныя сінонімы. Кантэкстуальныя сінонімы. Прыёмы выбару і ацэнкі сінонімаў. Градацыя, паўтарэнне слоў, ампліфікацыя як стылістычныя прыёмы. Стылістычныя функцыі сінонімаў.

Стылістычнае ўжыванне амонімаў, антонімаў і паронімаў. Стылістычныя эфекты, заснаваныя на выкарыстанні паронімаў. Паранамазія.

Прынцыпы і прыёмы замены слоў перыфразамі. Эўфемізм. Каламбур. Антытэза. Аксюмаран. Алагізм. Іронія.

Функцыянальна-стылістычныя тыпы лексікі: агульнаўжывальная, размоўна-бытавая, прастамоўная. Дыялектызмы. Жарганізмы. Спецыяльная лексіка. Грамадска-палітычная лексіка.

Эмацыянальна-экспрэсіўныя тыпы лексікі. Інтэлектуальная лексіка. Экспрэсіўная лексіка. Эмацыянальная лексіка.

Ацэнка і сфера выкарыстання неалагізмаў. Неалагізмы лексічныя і семантычныя. Неалагізмы агульнамоўныя і індывідуальна-аўтарскія. Аказіянальныя словы.

Архаізмы і гістарызмы. Іх выкарыстанне ў розных стылях і жанрах маўлення.

Стылістычная характарыстыка запазычаных слоў. Іншамоўная лексіка ў публіцыстычных, мастацкіх і навуковых тэкстах. Варварызмы.

Стылістычнае выкарыстанне фразеалагічных сродкаў мовы. Крыніцы фразеалогіі.. Стылістычная класіфікацыя фразеалагізмаў. Фразеалагізмы міжстылявыя, размоўна-бытавыя і кніжныя. Сінанімія фразеалагізмаў. Стылістычныя функцыі фразеалагізмаў.

Прыказкі і прымаўкі. Крылатыя словы і афарызмы. Стылістычнае выкарыстанне фразеалагічных сродкаў мовы ў мастацкай літаратуры і публіцыстыцы.

Тыповыя памылкі ў словаўжыванні. Лексіка-семантычная спалучальнасць слоў. Спалучэнне рознастылёвай лексікі. Канцылярызмы і моўныя штампы. Плеаназмы і іх віды. Таўталогія. Скажэнне фразеалагічных адзінак. Кантамінацыя.

Тэма 3. Марфалагічная стылістыка. Асаблівасці ўжывання марфалагічных форм розных стыляў маўлення

Стылістычныя асаблівасці назоўніка. Ужыванне агульных і ўласных, рэчывых, зборных, канкрэтных і абстрактных назоўнікаў. Антанамасія. Стылістычнае выкарыстанне роду назоўніка. Стылістычныя асаблівасці ўжывання ліку назоўніка. Некаторыя семантыка-стылістычныя асаблівасці дублетных склонавых форм. Стылістычная роля словаўтваральных сродкаў назоўнікаў. Аддзеяслоўныя назоўнікі ў публіцыстычным стылі.

Агульныя асаблівасці стылістычнага выкарыстання прыметнікаў. Поўная і кароткая формы прыметнікаў. Прыметнікі з суфіксамі ацэнкі. Ступені параўнання прыметнікаў і іх стылістычныя асаблівасці. Сінанімія прыметнікаў і назоўнікаў ва ўскосных склонах.

Стылістычнае выкарыстанне займеннікаў. Роля займенніка ў кантэксце. Стылістычныя асаблівасці асабовых займеннікаў. Сінанімія іншых разрадаў займеннікаў. Пропуск асабовых займеннікаў як стылістычны прыём.

Стылістычныя асаблівасці лічэбніка. Зборныя і колькасныя лічэбнікі як сінонімы. Сінанімія колькасна-іменных словазлучэнняў. Стылістычная характарыстыка варыянтных форм лічэбнікаў. Тыповыя памылкі ўтварэння і ўжывання форм лічэбнікаў.

Стылістычныя асаблівасці дзеяслова. Вобразна-экспрэсіўныя якасці дзеяслова. Сінанімія форм часу. Асаблівасці выкарыстання форм трывання. Стылістычнае выкарыстанне форм ладу. Сінаніміка зваротных і незваротных дзеясловаў.

Тэма 4. Сінтаксічная стылістыка. Стылістычныя рэсурсы сінтаксісу.

Асаблівасці сінтаксісу розных стыляў маўлення

Стылістычныя рэсурсы беларускага сінтаксісу. Асаблівасці сінтаксісу розных стыляў маўлення.

Стылістычныя асаблівасці розных тыпаў простага сказа. Поўныя і няпоўныя сказы ў розных стылях маўлення. Экспрэсіўнасць эліптычных канструкцый. Фігура ўмоўчання. Сінанімія асабовых, безасабовых, няпэўна-асабовых і абагульнена-асабовых сказаў. Аднасастаўныя і двухсастаўныя сказы. Стылістычныя асаблівасці сцвярдзальных і адмоўных сказаў.

Стылістычныя асаблівасці розных відаў выказніка. Значэнне дапаможных дзеясловаў. Сінанімія назоўнага і творнага прэдыкатыўнага ў састаўным выказніку. “Расшчапленне выказніка”. Дапасаванне выказніка да дзейніка.

Аktуальнае чляненне выказвання і парадак слоў у сказе. Інверсія членаў сказа. Месца членаў сказа пры прамым парадку слоў. Памылкі пры інверсіі членаў сказа.

Некаторыя выпадкі кіравання. Сінанімія прыназоўнікавых і беспрыназоўнікавых канструкцый. Сінанімія прыназоўнікаў. Кіраванне пры сінанімічных словах. Нанізванне аднолькавых склонаў. Склоны дапаўнення пры дзеясловах з адмоўем. Кіраванне пры аднародных членах сказа. Родны склон аб’екта і родны склон суб’екта.

Сказы з аднароднымі членамі. Лагічныя і граматыка-стылістычныя асаблівасці спалучэння аднародных членаў. Сінанімічныя злучнікі пры аднародных членах. Значэнне пропуску і паўтарэння злучнікаў. Прыназоўнікі пры аднародных членах. Стылістычнае значэнне абагульняльных слоў.

Паралельныя сінтаксічныя канструкцыі. Параўнальна-стылістычная характарыстыка простых сказаў з дзеепрыметным словазлучэннем і даданных азначальных. Сінанімія сказаў з аддзяслоўным назоўнікам і сказаў з асабовым дзеясловам. Сінанімія сказа з аднароднымі выказнікамі і сказа з дзеепрыслоўнай канструкцыяй, інфінітыўнага сказа і сказа з асабовым дзеясловам. Пасіўныя і актыўныя канструкцыі. Адасобленыя члены сказа – азначэнні, прыдаткі. Тлумачальныя члены сказа. Памылкі ў выкарыстанні дзеепрыслоўных словазлучэнняў. Стылістычныя асаблівасці канструкцый з аддзяслоўнымі назоўнікамі.

Складаны сказ. Стылістычнае выкарыстанне розных відаў складаных сказаў, Стылістычныя функцыі злучнікаў і злучальных слоў. Экспрэсіўнае вылучэнне частак складанага сказа. Адчляненне. Сегментацыя. Назоўны ўяўлення. Адчленены інфінітыў. Займеннікава-назоўнікавыя канструкцыі. Назоўнікава-займеннікавыя канструкцыі. Далучальныя канструкцыі. Парцэляцыя. Уводныя, устаўныя словы і сказы. Стылістычнае выкарыстанне

звароткаў. Асаблівыя прыёмы стылістычнай арганізацыі маўлення. Перыяд. Стылістычныя і рытарычныя фігуры. Анафара. Эпіфара. Хіязм. Зеўгма. Алюзія. Сінтаксічны паралелізм. Кальцо страфы. Капазіцыйны стык (эпанафара). Градацыя. Антытэза. Паўтор. Рытарычнае пытанне. Рытарычны зваротак. Стылістычныя памылкі ў складаных сказах.

Тэма 5. Стылістыка тэксту. Канстытутыўныя прыметы тэксту. Суадносіны «мова – маўленне – тэкст». Структура тэксту. Асноўныя адзінкі тэксту

Паняцце аб тэксце. Канстытутыўныя прыметы тэксту. Суадносіны «мова – маўленне – тэкст». Структура тэксту. Асноўныя адзінкі тэксту. Тэкст і дыскурс. Камунікатыўныя стратэгіі і тактыкі як спосаб разгортвання тэксту. Стратэгія пераканання. Разуменне тэксту. Публіцыстыка як адметны тып дыскурсу. Публіцыстычны тэкст: азначэнне паняцця.

Складанае сінтаксічнае цэлае (празаічная страфа) і абзац як найменшыя адзінкі тэксту. Іх суадносіны. Фрагмент і іншыя буйныя адзінкі тэксту (раздзел, частка, глава і інш.). Тыпы тэкстаў, звязаныя з пазіцыяй вытворцы маўлення: маўленне ад 1-й асобы, маўленне ад 2-й асобы, маўленне ад 3-й асобы. Вобраз аўтара і вобраз апавядальніка як найважнейшая праблема стылістыкі мастацкага і публіцыстычнага тэкстаў. Структура катэгорыі аўтара тэксту.

Функцыянальна-сэнсавыя тыпы маўлення: апісанне, апавяданне і разважанне. Архітэктанічная функцыя моўных адзінак у мастацкім і публіцыстычным тэкстах. Ключавыя словы, моўны лейтматыў, архітэктанічны паўтор. Стылістычныя функцыі чужога маўлення ў розных відах тэкстаў.

Простая мова. Ускосная мова. Няўласна-простая мова. Маналог. Дыялог. Палілог. Стылістычныя асаблівасці жанравых форм маўлення. Памылкі ва ўжыванні чужой мовы.

Ідэалагема як цэнтральнае паняцце публіцыстычнага дыскурсу

Вызначэнне ідэалагемы. Ідэалагема і канцэпт: суадносіны паняццяў. Тыпы ідэалагем у публіцыстыцы. Сацыяльныя ідэалагемы. Асобасныя ідэалагемы. Ідэалагема і міфалагема: канвергенцыя паняццяў. Змена базавых ідэалагем у сучасным публіцыстычным дыскурсе.

Стылістычная танальнасць тэксту і яе ўздзеянне на адрасата

Шкала каштоўнасцяў у публіцыстыцы («свае / чужыя») як выраз аўтарскай пазіцыі і выбар стылістычнай манеры выкладу. Маўленчая агрэсія і моўнае адабрэнне («салодкі» кантэкст) і прапаганда. Падкрэсленая аб'ектыўнасць.

Тэма 6. Функцыянальная стылістыка. Прынцыпы класіфікацыі функцыянальных стыляў. Стылі літаратурнай мовы

Функцыянальны стыль як адна з асноўных катэгорый стылістыкі. Паняцце аб функцыянальным стылі. Агульная характарыстыка функцыянальных стыляў: канструктыўны прынцып, вобразнасць, стандарт і экспрэсія, тэорыя газетнай штампаванасці, індывідуальнасць.

Сістэма стыляў сучаснай літаратурнай мовы. Пытанне аб іерархіі стыляў. Узаемадзеянне функцыянальных стыляў. Паняцце аб стылявой норме і стылявым эстэтычным ідэале. Стылі маўлення і формы маўлення. Прынцыпы класіфікацыі функцыянальных стыляў.

Вуснае маўленне. Спецыфічныя якасці вуснага маўлення. Асаблівасці нацыянальнага маўлення: інтанацыя, тэмп, рытм, танальнасць. Нямоўныя элементы. Эмацыйнасць і экспрэсіўнасць вуснага маўлення. Экспромтнасць і дыялагічнасць вуснага маўлення. Жанры іншых стыляў у форме вуснага маўлення.

Гутарковы (размоўны) стыль. Адрозненне паняццяў ‘вуснае маўленне’ і ‘гутарковы стыль’. Гутарковы стыль (гутарковае маўленне) як функцыянальная разнавіднасць літаратурнай мовы. Асноўная функцыя гутарковага стылю. Разнавіднасці гутарковага стылю. Інтэрнэт-маўленне. Адносіны да літаратурнай нормы. Умовы функцыявання гутарковага стылю: неафіцыйнасць і натуральнасць зносін, непасрэдны ўдзел суразмоўцаў у маўленні, непадрыхтаванасць маўлення, яго аўтаматызм, адсутнасць папярэдняга адбору маўленчага матэрыялу, эмацыянальна-ацэначная рэакцыя суразмоўцы, дыялагічны характар выказвання.

Нямоўныя фактары ў фармаванні гутарковага стылю: сітуацыя, абставіны, міміка, жэсты, рэакцыя суразмоўцаў, характар іх узаемаадносін.

Моўныя асаблівасці гутарковага стылю. Асаблівасці вымаўлення. Роля інтанацыі, фразавога націску, рытму, паўз у выказванні. Шырокае выкарыстанне гутарковай і прастамоўнай лексікі, эмацыянальна-экспрэсіўнай і ацэначнай лексікі, фразеалагічных адзінак. Марфалагічныя і словаўтваральныя асаблівасці гутарковага стылю. Актыўнае выкарыстанне выклічнікаў, часціц, займеннікаў, мадальных слоў, размоўных склонавых форм назоўнікаў, разнастайных дзеяслоўных форм. Асаблівасці сінтаксісу гутарковага стылю: перавага простых сказаў, выкарыстанне пытальных, клічных сказаў, эліптычных канструкцый, няпоўных сказаў, слоў-сказаў, пабочных слоў і словазлучэнняў, устаўных канструкцый, інфінітыўных сказаў. Актыўнасць далучальных канструкцый розных тыпаў. Выкарыстанне элементаў гутарковага маўлення ў іншых функцыянальных стылях.

Пісьмовае маўленне. Моўныя асаблівасці пісмовага маўлення: лексіка, марфалагічныя формы слоў, аналітычныя формы ступеняў параўнання прыметнікаў. Сінтаксіс пісмовага маўлення. Маналагічнасць як кампазіцыйна закончанае цэлае. Кніжныя стылі пісмовага маўлення.

Афіцыйны-дзелавы стыль. Афіцыйны стыль як функцыянальная разнавіднасць літаратурнай мовы, якая абслугоўвае афіцыйна-справавыя адносіны паміж людзьмі, установамі, краінамі, паміж грамадзянамі і дзяржавай. З гісторыі афіцыйна-дзелавога стылю на Беларусі. Асноўная функцыя афіцыйнага стылю. Разнавіднасці афіцыйнага стылю і яго жанры. Асаблівасці афіцыйна-справавога выкладу: стандартнае размяшчэнне матэрыялу ў пэўнай лагічнай паслядоўнасці, дакладнасць фармулёвак, склад абавязковых элементаў афармлення дакумента, ужыванне ўласцівых гэтаму стылю клішэ, апавядальны

характар, сцісласць, кампактнасць, эканомнае выкарыстанне моўных сродкаў, слабая індывідуальнасць стылю.

Моўныя асаблівасці афіцыйнага стылю. Наяўнасць спецыфічнай лексікі і фразеалогіі, характэрнай для афіцыйна-справавога стылю. Тэрміналогія, наменклатурныя найменні, складанаскарочаныя словы, абрэвіятуры. Паняцце канцылярызма. Шырокае выкарыстанне канструкцый з аддзеяслоўнымі назоўнікамі, сказаў з адыменнымі прыназоўнікамі, складаных сказаў. Выкарыстанне элементаў афіцыйнага стылю ў іншых функцыянальных стылях.

Падстылі афіцыйна-дзелавога стылю: дыпламатычны (канвенцыя, нота, мемарандум), заканадаўчы (закон, канстытуцыя, устаў, акты), кіраўнічы (заявы, загады, даверанасці). Асноўныя віды дакументаў. Правілы напісання заявы, распіскі, рэзюмэ.

Навуковы стыль. Навуковы стыль як функцыянальная разнавіднасць літаратурнай мовы, якая абслугоўвае галіны навукі, тэхнікі, вытворчасці. З гісторыі навуковага стылю на Беларусі. Асноўная функцыя навуковага стылю. Разнавіднасці навуковага стылю і яго жанры. Асаблівасці стылю навуковага выкладу: дакладнасць і аб'ектыўнасць перадачы інфармацыі, лагічная паслядоўнасць і абагульненасць выкладу, адназначнасць, сцісласць выказвання пры захаванні насычанасці зместу і г.д.

Моўныя асаблівасці навуковага стылю. Шырокае выкарыстанне тэрміналагічнай, абстрактнай, агульнанавуковай лексікі. Тэрмін як стылеўтваральная прымета навуковага стылю. Выкарыстанне эмацыянальна-экспрэсіўных і вобразных сродкаў мовы і іх спецыфіка ў навуковым стылі. Фразеалогія навуковага маўлення. Марфалагічныя асаблівасці стылю. Іменны характар навуковага стылю. Сінтаксічныя асаблівасці навуковага стылю. Складаныя сказы і ўскладнёныя сінтаксічныя канструкцыі з разгорнутай і ўпарадкаванай сувяззю паміж асобнымі часткамі выказвання. Асаблівасці стылю навукова-папулярнага выкладу. Выкарыстанне элементаў навуковага стылю ў іншых функцыянальных стылях.

Падстылі навуковага стылю: уласна навуковы (акадэмічны), навукова-вучэбны, навукова-папулярны, навукова-дзелавы, навукова-тэхнічны (вытворча-тэхнічны), навукова-публіцыстычны.

Публіцыстычны стыль. Публіцыстычны стыль як разнавіднасць літаратурнага маўлення. З гісторыі публіцыстычнага стылю на Беларусі. Асноўныя функцыі публіцыстычнага стылю. Разнавіднасці публіцыстычнага стылю і яго жанры. Канструктыўны прынцып публіцыстычнага стылю (спалучэнне стандарта і экспрэсіі, лагічнага і вобразнага, ацэначнага і доказнага). Моўныя асаблівасці публіцыстычнага стылю. Сацыяльная ацэначнасць моўных сродкаў. Дынамічнасць выяўленчых і стандартных сродкаў у публіцыстычным стылі. Ужыванне слоў і выразаў, новых слоў, значэнняў і словазлучэнняў, своеасаблівых метафар у публіцыстычным стылі. Сродкі выражэння экспрэсіі і вобразнасці ў публіцыстычным стылі. Стылістычная характарыстыка выкарыстання марфалагічных сродкаў. Асаблівасці выкарыстання сінтаксічных сродкаў. Стылістыка газетных жанраў як частка функцыянальнай стылістыкі. Спецыфіка мовы і стылю газетных

жанраў (інфармацыйная нататка, справаздача, інтэрв'ю, рэпартаж, карэспандэнцыя, артыкул, нарыс, фельетон, памфлет, рэцэнзія, агляд, эсэ).

Праява вобраза аўтара і яго маўленчае ўвасабленне ў жанрах. Выкарыстанне розных відаў чужога маўлення. Суадносіны розных пластоў стылістычна афарбаванай лексікі ў жанрах.

Месца публіцыстычнага стылю ў сістэме іншых функцыянальных стыляў. Уплыў іншых функцыянальных стыляў на публіцыстычны стиль. Станоўчыя і адмоўныя бакі гэтага ўплыву. Роля публіцыстыкі ў фармаванні стылістычных густаў і ў станаўленні моўнай нормы.

Тэлевізійнае маўленне і радыёмаўленне. Іх месца ў сістэме стыляў. Лінгвістычная спецыфіка, жанры і формы тэлевізійнага і радыёмаўлення.

Уплыў іншых функцыянальных стыляў на публіцыстычны стиль. Роля журналістыкі ў фарміраванні стылістычных густаў і моўных нормаў. Тэлебачанне і радыёвяшчанне. Іх месца ў сістэме стыляў. Лінгвістычная спецыфіка, жанры і формы тэле- і радыёвяшчання.

Ядро лексікі публіцыстычнага дыскурсу. Метафара. Фразеалагізаваныя публіцыстычныя стандарты як складнікі элементы фонда публіцыстычных прэсупазіцый. Універсальныя публіцыстычныя прэсупазіцыі. Этнаспецыфічныя публіцыстычныя прэсупазіцыі. Анамастыка як стылістыка-ідэалагічная катэгорыя ў публіцыстыцы. Фігура ўмаўчання. Іронія і моўная гульня як спосаб інтэрпрэтацыі рэчаіснасці. Асноўныя тропы ў публіцыстычным тэксе.

Падстылі публіцыстычнага стылю: палітыка-агітацыйны (заклікі, пракламацыі, лістоўкі), рэкламны (віды і жанры рэкламы; іх месца ў сістэме функцыянальных стыляў; стылістычныя і кампазіцыйныя асаблівасці рэкламы; рэкламныя аб'екты і тэкст), афіцыйны палітыка-ідэалагічны (партыйныя дакументы, пастановы), газетна-публіцыстычны (нарысы, інфармацыйная нататка, інтэрв'ю), масава-палітычны (выступленні на сходах палітычнага характару).

Літаратурна-мастацкі стиль. Літаратурная мова і мова мастацкай літаратуры. Літаратурна-мастацкі стиль як функцыянальная разнавіднасць літаратурнага маўлення. З гісторыі літаратурна-мастацкага стылю на Беларусі. Асноўныя функцыі літаратурна-мастацкага стылю. Вобразнае адлюстраванне рэчаіснасці – важнейшы прынцып літаратурна-мастацкага стылю.

Індывідуальна-аўтарскі стиль. Адзінства камунікатыўнай і эстэтычнай функцый мовы мастацкай літаратуры. Выкарыстанне маўленчых сродкаў і іх арганізацыя ў мастацкай літаратуры. Вобраз аўтара і вобраз апавядальніка і іх маўленчыя формы адлюстравання ў стылі мастацкага твора. Нормы літаратурнай мовы і праблемы нормы ў мастацкай літаратуры. Адносіны мовы мастацкай літаратуры да сістэмы функцыянальных стыляў сучаснай літаратурнай мовы.

Падстылі і жанры літаратурна-мастацкага стылю: эпічны (казка, апавяданне, аповесць, раман, эсэ, навэла), лірычны (паэма, верш, балада, элегія), драматычны (трагедыя, драма, камедыя, фарс, трагікамедыя) і іх стылістычныя асаблівасці.

Рэлігійны стыль. Рэлігійны стыль як функцыянальная разнавіднасць літаратурнага рэлігійнага маўлення, што абслугоўвае запатрабаванні вернікаў разнастайных канфесій. Гістарычныя этапы фарміравання рэлігійнага стылю, яго шматпланавасць і складанасць. Моўныя асаблівасці тэкстаў рэлігійнага стылю: спецыфічная лексіка і словазлучэнні, старажытныя геаграфічныя назвы, наяўнасць звароткаў, своеасаблівых метафарычных зачыны, шырокае выкарыстанне прыпавесцяў, выяўленчых сродкаў мовы і інш. Абагульненасць, дакладнасць, лагічнасць выкладу. Маўленчая кампазіцыя тэкстаў.

Стылістычныя асаблівасці рэлігійнага стылю розных канфесій: каталіцкай, праваслаўнай, уніяцкай. Стылістычныя асаблівасці тэкстаў сучаснай рэлігійнай перыёдыкі і інтэрнэт-выданняў.

Падстылі рэлігійнага стылю: уласна рэлігійны, рэлігійна-прапаведніцкі, рэлігійна-папулярны.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Асноўная літаратура:

1. Багамолава, А.М. Стылістыка і культура беларускага маўлення: падручнік для студэнтаў вышэйшай адукацыі па філалагічных спец. / А.М. Багамолава, Г.К. Семянькова. – Мінск: РІВШ, 2023. – 391 с.
2. Голуб, И.Б. Стилистика русского языка и культура речи: учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по гуманитарным направлениям и специальностям / И.Б. Голуб, С.Н. Стародубец. – М.: Юрайт, 2022. – 455 с.
3. Горбач, В.А. Рэдактар рэкламы : дапаможнік / В.А. Горбач. – Мінск: БДУ, 2020. – 115 с.
4. Кулеш, Г.І. Гісторыя, стыль і культура беларускага маўлення / Г.І. Кулеш. – Мінск : БДУ, 2023. – 247 с.
5. Купина, Н.А. Стилистика современного русского языка : учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по гуманитарным направлениям / Н.А. Купина, Т.В. Матвеева. – Москва: Юрайт, 2022. – 415 с.
6. Садоўская, А.С. Стылістыка і культура беларускага маўлення [Электронны ресурс]: электрон.вучэбна-метадычны комплекс для студэнтаў спецыяльнасці 6-05-0232-01 «Беларуская філалогія» / А.С. Садоўская. – Электрон., текст. дан. и прогр. (173 Мб). – Гродна: ГрДУ імя Янкі Купалы, 2023. – 1 электрон. апт. дыск (CD-ROM). – Режим доступа: <https://elib.grsu.by/doc/107710>.
7. Старасценка, Т.Я. Стылістыка беларускай мовы. Вучэбна-метадычны комплекс / Т.Я. Старасценка. – Мінск: БДПУ, 2019. – 161 с.
8. Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэбны дапаможнік / Д.В. Дзятко [і інш.] – Мінск : Вышэйшая школа, 2020. – 588 с.

Дадатковая літаратура:

1. Бойкова, Н.Г. Публицистический стиль / Н.Г. Бойкова, А.Н. Беззубов, В. И. Коньков. – СПб.: СПбГУ, 2002. – 36 с.
2. Горбач, В.А. Метанімія ў публіцыстычным маўленні (парадыгматычныя здольнасці і сінтагматычная неабходнасць): аўтарэф. дыс. ...канд. філалаг. навук: 10.01.10 / В.А. Горбач; БДУ. – Мінск, 2000. – 18 с.
3. Дискурс и стиль: теоретические и прикладные аспекты: колл. монография / под ред. Г.Я. Солганика, Н.И. Клушиной, Н.В. Смирновой. – 2-е изд. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 268 с.
4. Жаўняровіч, П.П. Даведнік па літаратурнай праўцы: арфаграфічны, пунктуацыйны, марфалагічны, сінтаксічны, тэхнічны ўзроўні / Пятро Жаўняровіч; уст. слова Віктара Іўчанкава; пад рэд. Віктара Іўчанкава. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2017. – 448 с.
5. Жаўняровіч, П.П. Стылістыка дзелавога маўлення і рэдагавання службовых дакументаў: вучэб. дапаможнік / П.П. Жаўняровіч. – Мінск: РІПА, 2014. – 176 с.

6. Жыццём і словам прысягаючы. Культура маўлення журналіста: зб. навук. артыкулаў / пад рэд. В.І. Іўчанкава, С.К. Бердніка. – Мінск: БДУ, 2013. – 143 с.
7. Жыццём і словам прысягаючы...: да 85-годдзя заслуж. работніка адукацыі Рэсп. Беларусь, д-ра філал.навук, праф. Міхася Яўгенавіча Цікоцкага: зб.навук. прац / пад агул. рэд. д-ра філал. навук, праф. В.І. Іўчанкава. – Мінск, 2007.
8. Зелянко, С.В. Запазычаная лексіка ў беларускай мове / С.В. Зелянко // Беларуская мова і літаратура. – 2020. – №9. – С. 16 – 20.
9. Зелянко, С.В. Новая і ўстарэлая лексіка ў роднай мове / С.В. Зелянко // Беларуская мова і літаратура. – 2020. – №4. – С. 38 – 42.
10. Ивченко, В. И. Лингвостилистика тропов Юрия Казакова / В.И. Ивченко. – Минск: Пачатковая школа, 2002. – 112 с.
11. Ивченко, В.И. Культура речи: употребление падежных форм имен существительных (по материалам интернет-версий газет) / В.И. Ивченко // Русский язык и литература. – 2019. – №5. – С. 13 – 16.
12. Ивченко, В.И. Лингвистическая организация текста: В творческой лаборатории Владимира Короткевича / В.И. Ивченко. – Минск: БГУ, 2002. – 211 с.
13. Іўчанкаў, В.І. Вобразнае слова ў прозе Уладзіміра Караткевіча: метафара, параўнанне, эпітэт / В.І. Іўчанкаў; БДУ. – Мінск : БДУ, 2021. – 123 с.
14. Клушина, Н.И. Стилистика публицистического текста / Н.И. Клушина. – М.: МедиаМир. – 2008. – 244 с.
15. Костомаров, В.Г. Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / В.Г. Костомаров. – 3-е изд. – СПб.: Златоуст, 1999. – 280 с.
16. Лингвистика речи. Медиастилистика: колл. монография, посвященная 80-летию профессора Г.Я. Солганика. – М.: ФЛИНТА, 2012. – 528 с.
17. Медиалингвистика. Вып. 1. Славянская стилистика. Век XXI: сб. статей / под ред. Л.Р. Дускаевой. – СПб: С.-Петербург. гос. ун-т, Институт «Высш. шк. журн. и мас. коммуникаций», 2013. – 306 с.
18. Медиалингвистика. Вып. 3. Речевые жанры в массмедиа: сб. статей / под ред. Л.Р. Дускаевой. – СПб.: С.-Петербург. гос. ун-т, Институт «Высш. шк. журн. и масс. коммуникаций», 2014. – 228 с.
19. Слова ў кантэксте часу: да 80-годдзя доктара філалагічных навук, прафесара Аркадзя Іосіфавіча Наркевіча: зб. навук. прац / пад агул. рэд. В.І. Іўчанкава. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2009. – 472 с.
20. Сметанина, С.И. Медиа-текст в системе культуры (динамические процессы в языке и стиле журналистики конца XX века) / С.И. Сметанина. – СПб.: Издательство Михайлова В. А., 2002. – 383 с.
21. Стилистика как речеведение. Сборник научных трудов славянских стилистов, посвященный памяти М. Н. Кожиной / под ред. Л.Р. Дускаевой. – М.: ФЛИНТА, 2013. – 268 с.
22. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Л.М. Алексеева [и др.]; под ред. М.Н. Кожиной. – М.: ФЛИНТА, 2003. – 694 с.

23. Стылістыка : мова, маўленне і тэкст [Электронны рэсурс]: матэр. V Міжнар. навук.-практ. канф., прысвеч. 100-годдзю заслуж. работніка адукацыі Рэсп. Беларусь, д-ра філал. навук, праф. М.Я. Цікоцкага, Мінск, 23-24 лют. 2022 г. / Беларус. дзярж. ун-т; рэдкал.: В.М. Самусевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БДУ, 2022.

24. Цікоцкі, М.Я. Стылістыка беларускай мовы. / М.Я. Цікоцкі. – 2-е выд. – Мінск: Універсітэцкае, 1995. – 294 с.

25. Цікоцкі, М.Я. Стылістыка тэксту / М.Я. Цікоцкі. – Мінск: Беларуская навука, 2002. – 223 с.

26. Цікоцкі, М.Я. Сугучнасць слоў жывых... Нататкі па стылістыцы мастацкай літаратуры / М.Я. Цікоцкі. – Мінск: БДУ, 1981. – 191 с.

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай працы студэнтаў

Кафедра, якая забяспечвае выкладанне вучэбнай дысцыпліны «Стылістыка», павінна распрацоўваць і ўдасканальваць формы і змест самастойнай працы студэнтаў з улікам профілю навучання і патрабаванняў будучай прафесійнай дзейнасці студэнтаў.

Змест і формы самастойнай працы студэнтаў распрацоўваюцца (ці выбіраюцца і адаптуюцца) кафедрай установы вышэйшай адукацыі ў адпаведнасці з мэтамі і задачамі абавязковага модуля, навукова-метадычных пераваг і прафесійным досведам выкладчыка.

Найбольш эфектыўнымі формамі і метадамі арганізацыі самастойнай працы студэнтаў з'яўляюцца:

- для авалодання ведаў: праца з тэкстамі мастацкага, публіцыстычнага, навуковага, афіцыйнага і рэлігійнага стыляў; аналіз тэкстаў з гледжання канататыўнай маркіраванасці і стылістычнай характарыстыкі; праца са слоўнікамі і даведнікамі; выкарыстанне аўдыё- і відэазапісаў, камп'ютарнай тэхнікі, інтэрнэту і інш.;

- для замацавання і сістэматызацыі ведаў: праца з канспектам лекцый, асноўнай і дадатковай літаратурай; адказы на кантрольныя пытанні; падрыхтоўка рэфератаў, дакладаў; выкананне тэставых і кантрольных заданняў;

- для набывання ўменняў: выкананне прамежкавых тэстаў; выкананне самастойна распрацаваных творчых заданняў; падрыхтоўка прэзентацый па выніках самастойнай працы; выкананне самастойна распрацаванага творчага задання, праекта (індывідуальнага ці калектыўнага).

З мэтай стымулявання вучэбна-даследчай актыўнасці навучэнцаў рэкамендуецца выкарыстоўваць вучэбна-метадычныя комплексы, камп'ютарныя і мультымедычныя сродкі.

Рэкамендуемыя метады (тэхналогіі) навучання

У адпаведнасці з мэтамі і задачамі вучэбнай дысцыпліны выкладчыкам (кафедрай) праектуюцца і рэалізуюцца адпаведныя педагагічныя тэхналогіі. Да ліку найбольш перспектыўных і эфектыўных стратэгий выкладання і навучання, якія адпавядаюць задачам вывучэння данай дысцыпліны, належаць стратэгіі актыўнага і калектыўнага навучання, якія вызначаюцца наступнымі метадамі і тэхналогіямі:

1) метады праблемнага навучання (выклад праблемы), часткова-пошукавы (эўрыстычная гутарка), метады кантэнт-аналізу, дэскрыптыўны, семантыка-стылістычны, кампанентнага аналізу, супастаўляльна-стылістычны, семантычнай ідэнтыфікацыі;

2) асабова арыентаваныя (развіццёвыя) тэхналогіі, заснаваныя на актыўных (рэфлексіўна-дзеісных) формах і метадах навучання (дыскусіі, праекты, рэфераты, даклады і інш.);

3) інфармацыйна-камунікацыйныя тэхналогіі, якія забяспечваюць праблемна-даследчы характар працэсу навучання і актывізацыю самастойнай працы студэнтаў (структурыраваныя электронныя прэзентацыі для лекцыйных заняткаў, выкарыстанне аўдыя-відэападтрымкі вучэбных заняткаў (аналіз тэксту, відэапраграм і інш.), распрацоўка і прымяненне на аснове камп'ютарных і мультымедыйных сродкаў творчых і практычных заданняў і інш.

Пералік рэкамендаваных сродкаў дыягностыкі кампетэнцый студэнта

1. Патрабаванні да ажыццяўлення дыягностыкі

Працэдура дыягностыкі сфарміраванасці кампетэнцый студэнта мае наступныя этапы:

- вызначэнне аб'екта дыягностыкі;
- выяўленне факта вучэбных дасягненняў студэнта з дапамогай крытэрыяльна арыентаваных тэстаў і іншых сродкаў дыягностыкі;
- вызначэнне ступені адпаведнасці вучэбных дасягненняў студэнта патрабаванням адукацыйнага стандарта;
- ацэнка вынікаў адпаведнасці вучэбных дасягненняў студэнта патрабаванням адукацыйнага стандарта.

2. Дыягнастычны інструментарый

Для дыягностыкі сфарміраванасці кампетэнцый студэнта ўжываюцца наступныя асноўныя формы і сродкі: тэсты, кантрольныя працы, дыктанты, рэфераты, комплексныя заданні, ацэнка самастойнай працы, ацэнка па рэйтынгавай сістэме, залік.